

УДК 339.56 (477.8-08+437.3):008-027.543 «X/XII»

**ТОРГОВЕЛЬНІ КОНТАКТИ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ РУСІ ТА ЧЕХІЇ
В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ XI–XIII СТОЛІТЬ**

Чуйко Олег Дмитрович – кандидат мистецтвознавства, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ
<https://orcid.org/0000-0003-3713-5593>
[Doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.314](https://doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.314)
art.trivium@gmail.com

Стаття розкриває особливості торговельних зв'язків на теренах Центрально-Східної Європи середньовічної доби в аспекті русько-чеських міжкультурних контактів. На основі письмових джерел і речових археологічних знахідок з'ясовано роль обох держав у процесах товарообміну, визначено географічні координати торговельно-економічної діяльності, розкрито характер експортно-імпортного товару, проаналізовано художні особливості ремісничих виробів, що становили основну частку предметів торгівлі.

Розглянуто артефакти широкого спектру, які засвідчують взаємозв'язки Чехії та Західної Русі, зумовлені економічними і культурними контактами. Проаналізовано художньо-стилістичні особливості багатьох ремісничих виробів, які складали імпорт, визначено аналогії та ареал їх поширення.

Ключові слова: культура, торгівля, комунікація, ремесло, товар, археологія.

Актуальність проблеми. Розквіт торгівлі русичів із західноєвропейськими країнами досягає піку в другій пол. XI–XII ст. У той період на Русь постачали художні вироби з металу, кістки і каменю як релігійного, так і світського характеру. В південно-руські землі надходили зразки романського литва: дзвони, підсвічники, аквамаліни у вигляді тваринних і людських фігур, чаші, шкатулки, емалеві лампадки виготовлені в Ліможі, декоративні ложечки для причастя, вироби з різьбленої кістки.

Розглядаючи давньоруський експорт в європейські держави, слід відзначити, що, окрім традиційної натуральної сировини, з Русі вивозилась і реміснича продукція, як, наприклад, хрести-енколпіони, вироби з овруцького шиферу, передусім, пряслиця, полив'яна кераміка (зокрема писанки), трубчасті замки, сферо-конічні позолочені шоломи. Основна магістраль, що зв'язувала південь Русі з державами романської Європи, пролягала з Києва через Волинь і Прикарпаття на Краків та Прагу, а звідти – в західноєвропейські землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про жваві торгово-економічні відносини між Руссю і Чехією свідчить одне з ранніх писемних джерел – Раффельштеттенський митний статут початку X ст., що врегульовував торгове право і обов'язки купців у Верхньому Дунаї. Там мовиться про торговців, що прибували сюди з країн «Русів» і «Боеман», привозячи мед, віск і рабів [17; 69]. Як відомо з джерел того часу, вищеперераховане було типовим товаром східноєвропейського торгового обміну, який відбувався в Чехії, а через неї – на Верхньому Дунаї, в Регенсбурзі.

Вивчення торгових зв'язків середньовічної Русі базується на широкому історіографічному матеріалі. Принципи організації торгового обміну, опис найважливіших торгових шляхів відображені в книзі Н. Арістова «Промышленность Древней Руси» – першій у історіографії праці з економічної історії Давньої Русі [2]. Після появи досліджень російського історика В. Ключевського проблеми торгівлі посіли центральне місце в історико-економічних дослідженнях Давньоруської держави. Помітний слід у вивченні торгівлі Південної і Південно-Західної Русі залишив В. Василевський, котрий вперше ввів у науковий обіг поняття європейської торгової траси X–XII ст.: Київ–Прага–Регенсбург [3; 83–260]. Його стаття присвячена середньовічній торгівлі Києва з Регенсбургом [3; 121–150], надовго стала посібником для вивчення одного з напрямів торгових відносин Русі з європейським Заходом.

У наступні роки опубліковані дослідження, що поглибили і конкретизували знання про важливий розділ давньоруської економіки – торгівлю. У налагодженні міждержавних контактів важко переоцінити значення торгівлі. Різні її аспекти віддавна отримали висвітлення в працях науковців, серед яких В. Александрович [1], В. Волощук [7; 8], М. Клапчук [9]. В укріпленні міждержавної торгівлі княжого часу певне місце посіли втікачі з Галицько-Волинських теренів. З'ясуванням сутності цієї верстви в Подунав'ї неодноразово переймалися історики. Вважалося, що «бродники» в основному були кочовим або напівкочовим соціальним елементом. При вивченні походження, соціальної сутності й етнічної приналежності бродників, М. Котляр вважав, що вони були поводитрями купецьких караванів на нижньому Дунаї [10]. У дослідженні Л. Войтовича, на основі європейських хронік, праць угорських, польських, чеських та інших зарубіжних істориків розкрита роль Галича у політичному житті Європи XI–XIV ст. [4–6].

Мета статті полягає у розкритті особливостей торговельних взаємозв'язків Чехії та Галицько-Волинської держави в контексті міжнародних контактів та їх впливу на художню культуру і побут Західної Русі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ранні археологічні знахідки, що свідчать про торгівлю східних слов'ян із державами Західної Європи, датуються X ст. Зокрема, в X – першій пол. XI ст. на Русь ввозять франкські мечі з клеймами середньо-рейнських майстрів. Імпорт цієї зброї із Заходу ознаменований напливом західної монетної одиниці – динарія. Змінивши потік східних монет дирхемів (з 20-х рр. XI ст.), динарії стають основним засобом грошового обігу східних слов'ян. За даними В. Потіна, на території Східної Європи зафіксовано майже 400 скарбів і окремих знахідок із західними монетами. Найчастіше давньоруські скарби з динаріями датуються останньою чвертю X ст. Їх кількість зростає в XI ст. і різко скорочується в XII ст., коли срібло з Німеччини постачалося у формі круглих злитків [16; 106–188].

Торговельні зв'язки між Київською Руссю і Чехією та Моравією, починаючи з X і в наступні століття, розвивались у руслі політичних (династичних) і культурних зв'язків. Відомі слова «Повісті минулих літ» від 996 р.: «І плив він із князями навколишніми у мирі – з Болеславом лядським, і з Стефаном угорським, і з Ондроником чеським, і був мир межи ними і дружба» [11; 71] відображають конкретні добросусідські відносини Володимира (†1015) з князем Чехії Ольдржіхом (†1034), що базувалися на давніших традиціях чесько-руських взаємовідносин.

У цьому сенсі доречно згадати історичний факт закріплення влади київського князя 981 р. над «Червеньськими містами», Перемишлем і територією на схід від верхньої течії Вісли. Немає сумніву, що Володимир наблизив тоді межі володінь Київського князівства впритул до верхів'їв Вісли, де, як відомо, в той час закінчувались володіння пражських Пшемисловичів, а отже пролягали кордони Чеської держави. Саме за умов такого зближення між Чехією і Руссю серед дружин київського князя Володимира з'явилося дві чешки. Пізніше, в XI–XII ст., шлюби між членами руського княжого дому і Пржемиславичами також не були рідкістю. Є припущення, що дочка Ізяслава Ярославовича в 1075 р. вийшла заміж за моравського князя. У 1132 р. князь брненський Вратислав одружився з руською княжною, котра, можливо, була дочкою теребовлянського князя Василька. В 1143 р. новгородський князь Святополк Мстиславич взяв за дружину одну з моравських княгинь, близьку родичку князя Оти III, котрий знайшов на Русі притулок у 1126 р., переховуючись від ворожого йому князя Собеслава Чеського [17; 67].

Династичні зв'язки складали політичну основу співдружності, до якої залучено княже оточення: бояри, військо. У старій чеській (легендарній) генеалогічній традиції часто згадується про зв'язок чеської знаті і руського княжого середовища. За деякими версіями, руське коріння простежується в роду Рижимберків та Жеротинів.

У сфері культурного спілкування Київську Русь зближувала з Чехією і Моравією етнічна спільність їх населення, а також те, що ці країни належали в X–XII ст. до спільної традиції церковно-слов'янських богослужінь і писемності, яка своїм корінням сягала старої великоморавської, кирило-мефодіївської культурної основи. І саме на руському ґрунті і в руській писемній спадщині збереглися чеські пам'ятки церковно-слов'янської писемності і літератури (переважно агіографічного характеру), як і ті, що перекладені з латинської мови.

Латинська Церква, приступаючи до християнізації чеських, польських або угорських земель, спиралася на майже 1000-літній досвід навернення підлеглих варварських країн. Тим часом візантійці, що прибували в другій пол. X ст. на Середнє Подніпров'я, вже зустрічали окремі осередки християн. Їх зміцненню міг сприяти період іконоборства (726–843 рр.), що привів до еміграції у Київські землі представників візантійського релігійного середовища.

Головна лінія візантійської Церкви спонукала до виготовлення та поширення серед християнізованих народів предметів особистого благочестя. Їхнє залучення до нової релігії у Великій Моравії сприяло розповсюдженню такої візантійської традиції. Відповідно широке виготовлення мотивувало впровадження нових ювелірних технік – склоробства, емальєрства, техніки зерні.

Хвилю християнізації з Великої Моравії бачать лише прологом цивілізаційного поступу. Прийняття християнства Володимиром широко «відкрило двері» в його державі для впливів візантійської культури не лише у сфері духовності, а й матеріальної культури, будівництва, покращання технологій кераміки, обробки каменю та художнього металу. Цим пояснюють небувалий цивілізаційний розквіт Київської Русі, який перевершував, як міркують, розвиток земель монархії П'ястів чи Присемислідів.

Імена чеських святих, зокрема, князя Вацлава і княгині Людмили адаптувалися в руській мовній культурі, тоді як чеське церковне середовище вже запровадило культ перших руських святих Бориса і Гліба.

Вивчення торгових зв'язків Давньої Русі з арабським Сходом, Закавказзям і Середньою Азією, а також Прибалтикою і Скандинавією стає об'єктивним внаслідок атрибутування знахідок монетних

скарбів зі східним сріблом. У Х–ХІ ст. арабське срібло відігравало значну роль у внутрішніх торгових відносинах у Східній Європі і було показником зовнішнього торгового обігу.

Чеське срібло також було в Х–ХІ ст. одним із важливих елементів грошового обігу Середньої і Північної Європи. Однак воно проникало на Русь не звичним шляхом (Прага-Краків-Перемишль-Київ), а через Прибалтику, а потім від Фінської затоки у північні і північно-західні області Східної Європи.

Останнім часом виявлено чимало археологічного матеріалу, який засвідчує жвавий рух купців в напрямку Прага – Київ через Краків і Перемишль. Знахідки арабських дирхемів трапляються в Празі, Моравії і в Кельчі, що уздовж торгового шляху з Моравії на північ, у бік Кракова. Скарби дирхемів відомі з території Польщі у східно-західному напрямку – їх виявлено біля Любліна, Перемишля і на р. Сан. Можливо, що вже тоді, в Х–ХІІ ст., шлях торгівлі пролягав через Люблін до русла Орди, відтак до Вроцлава, який відігравав важливу роль у торгових зв'язках Чехії з Польщею та сусідніми, розташованими на схід країнами.

Знахідки срібних арабських монет можна вважати вагомим аргументом, який заперечує суб'єктивні думки польських і чеських вчених, нібито діяв лише північний зв'язок між Сходом і Середньою Європою на торговому шляху через міста Київ, Краків, Ополе, Кладзко до Чехії, тоді як шлях через Перемишль насправді торгово з'єднував Західну Європу з давньоруським Сходом.

Нумізматично-археологічні дані про північний напрям чеської торгівлі дозволяють припустити, що Чехія підтримувала торгівлю і з Північною Руссю через Велику Польщу (тут арабських знахідок більше, ніж у Малопольщі) і далі вздовж Бугу (Дорогичин) [19; 289–297], через Мінськ-Гродно до Пскова та Великого Новгороду.

Торгові контакти Чехії зі Східною Європою не обмежувалися лише територією в напрямку Дніпра, але й розвивалися іншим шляхом, зокрема, на землях Нижнього Дунаю, де був відчутний політичний вплив та економічна могутність Київської і Галицької Русі. Варто згадати знамениті слова Святослава Ігоревича, записані в літописі під 969 р. про те, що на Дунаї «усі добра сходяться: із Греків-паволоки, золото, вино, із Русі ж – хутро, і віск, і мед, і челядь» [11; 39].

Про чеську торгівлю з русичами на Нижньому Дунаї знаходимо і дещо більш пізні свідчення, що містяться в грамоті князя Івана Ростиславича Берладника 1134 р. Важливо, що в тексті грамоти згадано Нижній Дунай, м. Берлад та малий Галич (Галац) куди привозили товари з Чехії (грамота визначає порядок оплати зборів за них).

Нині важко встановити, якими шляхами просувалися чеські товари на Нижній Дунай. Найімовірніше, їх везли через Угорщину, а далі – основною магістраллю через Краків і Перемишль, звідки розгалужувались шляхи на Буковину, Закарпатську Україну. Археологами виявлено «ланцюжок» знахідок у вигляді арабських монет від Перемишля через південні схили Карпат на Галич, Коломию та Хуст на Закарпатті. Можливо, що саме в цьому напрямку розвивалась торгівля Чехії з Візантією з епіцентром на Нижньому Дунаї. В такому разі чесько-руські торгові відносини Х–ХІІ ст. варто розглядати в широкій перспективі міжнародних економічних зв'язків, адже шлях Прага – Краків – Перемишль – Київ набуває транзитного значення в контактах Русі з далекими східно-азіатськими країнами при єврейсько-арабському торговому посередництві.

Із Русі на Захід у великих обсягах вивозились продукти лісових промислів – мед, віск, хутро і шкіра. Крім того, на середньоевропейський ринок, зокрема празький, в Х і в наступні століття постачали живий товар – рабів. Це були люди різного етнічного походження. Прага тоді була важливим центром работоргівлі. Недарма в єврейських колах її тоді називали Ханааном, тобто, країною, де торгують рабами [20; 485]. Работоргівля перебувала в руках єврейських купців, що й відображено на рельєфі на гнєзньських воротах, де празький єпископ Войтех визволяє рабів із рук саме єврейських торговців.

Окрім товарів, відомих із писемних джерел, археологи віднайшли інші предмети обміну. У Чехії та Моравії трапляються різні металеві вироби руського походження, або такі, що зазнали впливу ювелірного мистецтва й металообробної техніки майстрів Київської Русі. Це складні бронзові литі хрестики так званого корсунського взірця, скроневі кільця ХІ–ХІІ ст. «київського типу». Мабуть, при їхньому виготовленні взірцем були давніші візантійські чи східні взірці.

Аналогічними до виробів із Наддніпрянщини є різні типи підвісок і лунниць, які знаходять у Чехії. Можливо, на її терени потрапили саме з Русі особливі срібні гривні-крути (взірець із Шнукнова), персні (такий золотий виріб трапився біля міста Жатця), скляні намиста й інші речі. До Чехії проникали давньоруські підвісні замки. Свідчення про це датовані з її джерел ХІV–ХV ст., однак тоді «руські замки» було настільки звичним товаром, що, навіть, потрапили до латинсько-чеських словників. Зважаючи на це, їх могли привозити чи не з галицько-волинських земель уже на початку ХІІІ ст.

Історію торгових відносин в Подунав'ї, хоча й нерівномірно, висвітлюють писемні джерела. До них належать: Раффельштеттенський митний статут 904–906 рр., свідчення так званого Баварського географа (остання чверть IX ст.), записи іспано-арабського мандрівника Ібрагін Ібі Якуб, який відвідав у 965–966 рр. західнослов'янські землі.

Ріка Дунай здавна використовувалась як важлива транспортна артерія не тільки народами, що проживали на прибережних територіях. Зі всіма регіонами Подунав'я Давня Русь підтримувала в IX–XIII ст. найрізноманітніші контакти (політичні, економічні, етичні, культурні). В епоху Середньовіччя в багатьох дунайських центрах велась жвава торгівля за участю німецьких, єврейських, болгарських, італійських та зокрема і давньоруських купців.

Традиційно виокремлюють три ділянки Дунайського басейну: 1. Верхній Дунай – протяжність 970 км. (від витоків на схилах гір Шварцвальда в Західній Європі до Відня); 2. Середній Дунай – 949 км. (від Відня до Залізних Воріт – Джердана на стику кордонів Сербії з Болгарією і Румунією); 3. Нижній Дунай – 931 км. (від румунського м. Турну-Северін до впадіння ріки трьома рукавами в Чорне море [18; 404–406]).

Торговці нерідко використовували ще одну, південну дорогу для поїздок із Галицько-Волинської Русі до Верхнього Дунаю. Цей маршрут пролягав через гірські Карпатські перевали (Верещкий та ін.), Закарпаття і Угорщину. Одна із статей Естергомського митного статуту XIII ст., що дійшла за документом 1288 р., але належить до 1198 р., констатує: «Купець, який прийшов із Русі з одним конем, нехай входить в Пешт чи Естергом, чи в інше місце, і подібно до тих, які везуть дорогі хутра, платить пів марки» [12; 86]. Далі в документі зазначено митні збори з купців, які приїжджали в Естергом із балканських земель, Чехії, Італії, Відня. Торговці з Русі, очевидно, згадані на першому місці не випадково, адже в такий спосіб відображено активність і важливість угорсько-руських економічних зв'язків.

Відомий торговий центр Естергом, що на правому березі Дунаю, на кордоні зі Словаччиною, з кінця X до середини XIII ст. був столицею Угорщини і резиденцією угорських королів. Він з'єднував Південну Русь із Віднем і Регенсбургом, а тому його часто відвідували купці, що їхали зі східнослов'янських земель або назад. Через Естергомську митницю перевозили дорогі хутра, вина, тканини, мідь, свинець, сіль, рибу, віск та рабів [14; 125]. Ще в X ст. давні руси оцінили прекрасних угорських скакунів, які згадуються і в літописах, і в «Слові о полку Ігоревім». Відправляли з Угорщини на Русь також срібло, нерідко у вигляді місцевих карбованих виробів [15; 86].

Поїздки торговців із Русі до Візантії, зокрема в її нижньодунайські володіння, продовжились і в XI ст., після провалу спроби Святослава закріпитися на Балканах у 967–971 рр. З падінням Першого Болгарського Царства і початком панування тут Візантії, кордони імперії, отже і її ринки, значно наблизились до земель східних слов'ян. Тепер їхні кораблі частіше піднімалися вгору Дунаєм, заходячи в Переяславець (Малий Переяслав), Новіодунум (Ісакчу), Доростон (Сіністру), які стали в XI–XII ст. могутніми торгово-економічними центрами. Людей, які регулярно їздили торгувати до греків, давньоруські літописці іменують «гречниками». На шляху їх підстерігали небезпеки, переважно напади морських піратів і кочівників-піратів. Значних збитків завдавали торгівлі феодальні міжусобиці. Під 1084 р. в Іпатіївському і Радзивилівському літописі є повідомлення про напад грізного волинського князя Давида Ігоревича на «гречників» в Олехиші, давньоруському порту в усті Дніпра, і захопленні всього його майна [11].

У XII ст. з'явилось й безпосередні свідчення писемних джерел про торгівлю Русі з дунайськими провінціями Візантії. Найбільш цінним із них є твір арабського географа Ал-Ідрісі «Розваги втомленого в мандрівках по областях» («Книга Роджера»), написаний близько 1154 р. У ньому міститься цікава інформація про зв'язки з Руссю болгарського міста Шумена (Масіунуса), розташованого на південь від Дунаю: «Масіунус – багатолюдне місто. В ньому знаходиться одна контора Русі. Це квітуче місто. Має багаточисельні ринки та достаток природних багатств». У Шумені відкрито декілька ремісничих виробів XI–XII ст., привезених із Русі. Очевидно, що виникнення і функціонування в XI–XII ст. у ньому давньоруського торгового «двору» («управи») пов'язане з його роллю перевалочного центру, через який східнослов'янські товари переправлялися з нижньодунайських міст углиб Болгарії сухопутними дорогами, що починалися від Доростону (Сіністри) [13; 95].

Із середини XII ст. найбільш активну роль у Нижньому Подунав'ї відігравав Галич, який відтіснив Київ у сфері зовнішньої торгівлі Русі. Галицькі купці добиралися в нижньодунайські центри як ріками (перш за все Дністром і Прутом) чи Чорним морем, так і сухопутними дорогами, вздовж яких на території Молдови концентруються знахідки давньоруських ремісників (пряслиця з овруцького сланцю, дверні трубчасті замки, бронзові хрести-енколпіони), передусім, у містах Бітці-Доамней, Глінча (Хлінча), Дорошті, Кендешті, П'ятра, Нямц, Спіноаса [21; 126–128; Fig. 17–21].

Висновки. Чесько-руські економічні зв'язки були лиш однією зі складових загального розвитку міжнародної торгівлі Давньої Русі: вони належали до складної системи культурно-економічних відносин з Польщею, Угорщиною, Баварією (Регенбург). Наукові дослідження на

основі археологічного матеріалу з українських та чеських теренів дозволили з'ясувати масштабність міждержавних торговельних зв'язків, визначити категорії товарів, виокремити художню складову русько-чеських товарообміну, репрезентовану виробами декоративно-прикладного мистецтва.

Археологічні знахідки на територіях України підтверджують активність торговельно-економічних контактів двох держав доби Середньовіччя. Аналіз даних про русько-чеські торгівні відносини в X–XIII ст. дозволяє констатувати, що вивіз товарів із Давньої Русі на Захід, зокрема в Чехію і Моравію був масштабнішим, ніж чесько-моравський вивіз, оскільки попит на східноєвропейську сировину і рабів на Заході був вищим, ніж руські запити на чесько-моравські і західні товари. Крім того, товарний обмін сприяв розповсюдженню як іноземних мистецьких виробів у Київській Русі, так і доставці сировини для виготовлення їх місцевими майстрами. Цьому сприяли давні торговельні шляхи, що проходили через Галицько-Волинське князівство.

Список використаної літератури

1. **Александрович В.** Мистецтво Галицько-Волинської держави / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 1999. 132 с.
2. **Аристов Н. Я.** Промышленность Древней Руси. СПб., 1866. 321 с.
3. **Васильевский В. Г.** Древняя торговля Киева с Регенсбургом. *Журнал Министерства народного просвещения*. 1888. Ч. CCL VIII. С. 121–150.
4. **Войтович Л. В.** Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
5. **Войтович Л.** Галицько-волинські етюди. Біла Церква : Вид. О. Пшонківський, 2011. 480 с.
6. **Войтович Л.** Загадки вікінгів: Ладога і Плісеськ. Продовження дискусії на межі XX–XXI століть. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2011. Вип. 20. С. 142–155.
7. **Волощук М.** «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга пол. XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. Івано-Франківськ, 2014. 496 с.
8. **Волощук М.** Rutheni in Polonia XI–XIII vv. : краткие очерки проблемы // *Rubikids in dynastic relations: politics, customs, culture, religion (10-th-16-th c.)*. Publication after 4-th International Conference, Mogilno, 14-16 th November, 2013. Krakow, 2014. P. 143–153.
9. **Клпчук М.** Транскарпатський шлях. *Старгора. Книга про Надвірнянщину*. Львів, 1994. С. 13–18.
10. **Котляр М. Ф.** Кто такі бродники? (До проблеми виникнення українського козацтва). *Укр. іст. журн.* 1969. № 5. С. 96–97.
11. **Літопис руський** / За Іпатським списком переклав Л. Махновець. Київ: Дніпро, 1990. 591 с.
12. **Новосельцев А. П.** Внешняя торговля Древней Руси (до середины XIII в.). *История СССР*. 1967. № 2. С. 81–108.
13. **Перхавко В. Б.** О торговых контактах Киева с Болгарией в IX–XII вв. *Проблемы социально-экономической истории феодальной России*. Москва: Наука, 1984. С. 92–99.
14. **Перхавко В.** Торговий мир середньовікової Русі. Москва: Академия, 2006. 608 с. ил.
15. **Потин В. М.** Древняя Русь и европейские государства в X–XIII вв. Ленинград : Сов. художник, 1968. 240 с.
16. **Потин В. М.** Топография находок западноевропейских монет X–XIII вв. на территории Древней Руси. *Труды Гос. Эрмитажа*. Ленинград: Сов. художник, 1967. Т. IX. С. 106–188.
17. **Флоровский А. В.** Чешско-русские торговые отношения X–XII вв. Международные связи России до XVII в. *Сб. ст.* Москва: Изд-во АН СССР, 1961. С. 64–83.
18. **Kowalenko W.** Dunaj. *Słownik starożytności słowiańskich*. Wrocław, 1962. T. I. P. 404–406.
19. **Lewicki T.** Znaczenie handlowe i zagadkowe plomby ołowiane znalezione w tej miejscowości. *Kwartalnik historii kultury materialnej*. 1956. T. IV. № 2. P. 289–297.
20. **Lewicki T.** Osadnictwo słowiańskie i niewolnicy słowiańscy w Krajach muzułmańskich według średniowiecznych pisarzy arabskich. *Przegląd historyczny*. Warszawa, 1952. T. 43. Z. 3–4.
21. **Spinei V.** Moldova in secolele XI–XIV. Bucharest, 1982. 383 s.

References

1. **Alexandrovich V.** (1999). *Art of the Galicia-Volyn state* / I. Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Lviv. 132 p. [in Ukrainian].
2. **Aristov N. Ya.** (1866). *Industry of Ancient Rus*. Saint Petersburg [in Russian].
3. **Vasilyevskiy V. G.** (1888). Ancient trade of Kyiv with Regensburg. *Journal of the Ministry of Education*, CCL VIII, 121–150 [in Russian].
4. **Voitovich L. V.** (2014) *Halych in the political life of Europe of the XI–XIV centuries*. Lviv: I. Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine [in Ukrainian].
5. **Voitovich L.** (2011). *Galician-Volyn sketches*. Bila Tserkva: Publisher Oleksandr Pshonkivskiy. 480 p. [in Ukrainian].

6. **Voitovych L.** (2011). *Mysteries of the Vikings: Ladoga and Plisnesk. Continuation of the discussion at the turn of the XX–XXI centuries. Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood.* Lviv: I. Krypuykevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine. T. 20. S. 142–155. [in Ukrainian].
7. **Voloshchuk M.** (2014). «Rus» in the Kingdom of Hungary (XI - second half of the XIV century): Socio-political role, property relations, migration. Ivano-Frankivsk. 496 p. [in Ukrainian].
8. **Voloshchuk M.** (2014). Rutheni in Polonia XI–XIII вв. : brief outline of the problem. *Rubikids in dynastic relations: politics, customs, culture, religion (10-th-16-th c.).* Publication after 4-th International Conference, Mogilno, 14–16 th November, 2013. Krakow. P. 143–153. [in English].
9. **Klapchuk M.** (1994). Transcarpathian Way. *Stargora. A book about Nadvirna.* Lviv. P. 13–18. [in Ukrainian].
10. **Kotlyar M. F.** (1969). Who are the wanderers? (On the problem of the emergence of the Ukrainian Cossacks). *Ukrainian Historical Journal.* № 5. P. 96–97. [in Ukrainian].
11. **Makhnovets L.** (Tr.) (1990). *Chronicle of Rus according to Hypatian Codex.* Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
12. **Novoseltsev A. P.** (1967). Foreign trade of Ancient Rus (by the mid-13th century). In Novoseltsev A. P., Pashuto V. T. *History of the USSR*, 2, 81–108 [in Russian].
13. **Perkhavko V. B.** (1984). In regards to trade contacts between Kyiv and Bulgaria in the IXth–XIIIth centuries. In *Issues of social and economic history of feudal Russia* (pp. 92–99). Moscow: Nauka [in Russian].
14. **Perkhavko V.** (2006). *The trading system of medieval Rus.* Moscow: Akademiya [in Russian].
15. **Potin V. M.** (1968). *Ancient Rus and European states in the 10th–13th centuries.* Leningrad: Sovyetskiy khudozhnik [in Russian].
16. **Potin V. M.** (1967). Topography of finds of Western European coins of the 10th–13th centuries within the territory of Ancient Rus. In *Transactions of the State Hermitage*, IX, 106–188. Leningrad: Sovyetskiy khudozhnik [in Russian].
17. **Florovskiy A. V.** (1961). Czech-Ruthenian trade relations of the 10th–12th centuries. In *International relations of Russia until the 17th Century. Digest of articles* (pp. 64–83). Moscow: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR [in Russian].
18. **Kowalenko W.** (1962). Danube. In *Dictionary of Slavonic antiquities* (Vol. I, P. 404–406). Wroclaw [in Polish].
19. **Lewicki T.** (1956). Importance of the Middle Ages and mysterious lead seals found in this town. *Quarterly periodical of material culture history*, IV, 2, 289–297 [in Polish].
20. **Lewicki T.** (1952). Slavic settlements and Slavic slaves in Muslim countries according to medieval Arab writers. In *Historical review* (Vol. 43, N. 3–4, P. 473–491). Warsaw [in Polish].
21. **Spinei V.** (1982). *Moldova in the 11th–14th centuries.* Bucharest [in Romanian].

ТОРГОВЫЕ КОНТАКТЫ ГАЛИЦКО-ВОЛЫНСКОЙ РУСИ И ЧЕХИИ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ ВЗАИМОСВЯЗЕЙ XI - XIII ВЕКОВ

Чуйко Олег Дмитриевич – кандидат искусствоведения, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет
им. В. Стефаника», г. Ивано-Франковск

Статья раскрывает особенности торговых связей на территории Центрально-Восточной Европы эпохи средневековья в аспекте русско-чешских межкультурных контактов. На основе письменных источников и вещественных археологических находок выяснена роль обеих стран в процессах товарообмена, определены географические координаты торгово-экономической деятельности, раскрыт характер экспортно-импортного товара, проанализированы художественные особенности ремесленных изделий, составляли основную долю предметов торговли.

Рассмотрены артефакты широкого спектра, которые свидетельствуют взаимосвязи Чехии и Западной Руси, обусловленные экономическими и культурными контактами. Проанализированы художественно-стилистические особенности многих ремесленных изделий, составляли импорт, определены аналогии и ареал их распространения.

Ключевые слова: культура, торговля, коммуникация, ремесло, товар, археология.

TRADE CONTACTS BETWEEN GALICIA-VOLHYNIA RUS AND CZECHIA FROM THE PERSPECTIVE OF INTERCULTURAL RELATIONS OF THE XI-XIII CENTURIES

Chuyko Oleh – Candidat of Arts Criticism, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Ivano-Frankivsk

Numerous articles of decorative and applied arts from the territory of the Galicia-Volhynia state testify to the significant role of Western cultural influences on the artistic processes of Western Rus. Trade between Ruthenians and Western European countries boomed in the late XI–XII centuries. During this time period, metal, bone and stone artwork of religious and secular nature were supplied to Rus. The thoroughfare connecting the south of Rus with Romanesque European countries ran from Kiev through Volhynia and the Carpathian Mountains to Krakow and Prague and from there to Western European countries.

Czech-Ruthenian economic relations were only one of the components of the overall developing international trade in Ancient Rus, they belonged to a complex system of cultural and economic relations with Poland, Hungary, Bavaria (Regensburg). Scientific research based on archaeological remains from Ukrainian and Czech territories made

it possible to figure out the large scale of cross-border trade relations, determine categories of goods and distinguish the artistic component of the Ruthenian-Czech trade, represented by articles of decorative and applied art.

Key words: culture, trade, communication, craft, goods, archeology.

UDC 339.56 (477.8-08+437.3):008-027.543 «X/XII»

TRADE CONTACTS BETWEEN GALICIA-VOLHYNIA RUS AND CZECHIA FROM THE PERSPECTIVE OF INTERCULTURAL RELATIONS OF THE XITH-XIIITH CENTURIES

Chuyko Oleh – Candidat of Arts Criticism, Associate Professor
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Ivano-Frankivsk

Numerous articles of decorative and applied arts from the territory of the Galicia-Volhynia state testify to the significant role of Western cultural influences on the artistic processes of Western Rus. Trade between Ruthenians and Western European countries boomed in the late 11th–12th centuries. During this time period, metal, bone and stone artwork of religious and secular nature were supplied to Rus. The thoroughfare connecting the south of Rus with Romanesque European countries ran from Kiev through Volhynia and the Carpathian Mountains to Krakow and Prague and from there to Western European countries.

Czech-Ruthenian economic relations were only one of the components of the overall developing international trade in Ancient Rus, they belonged to a complex system of cultural and economic relations with Poland, Hungary, Bavaria (Regensburg). Scientific research based on archaeological remains from Ukrainian and Czech territories made it possible to figure out the large scale of cross-border trade relations, determine categories of goods and distinguish the artistic component of the Ruthenian-Czech trade, represented by articles of decorative and applied art.

The aim of this paper is to reveal peculiarities of trade relations between Czechia and the Galicia-Volhynia state from the perspective of international contacts, as well as their influence on the artistic culture and everyday life of Western Rus.

Research Methodology. In an attempt to research the above-mentioned topic, we use systematic approach and principle of historicism, which have enabled us to consider the culture of the Galicia-Volhynia land as a complex, multidimensional system within the framework of a certain historical period, depending on local social and cultural factors. Along with general scientific methods of systematization and classification, we have used art-study methods of figurative, stylistic and iconographic analysis.

Findings. In this paper we discuss some aspects of cultural exchange between the Galicia-Volhynia state and Czechia. We explore a wide range of artifacts, which testify to the influence of the West on the culture of Western Rus as a result of economic and cultural contacts of the Galicia-Volhynia state. We analyze artistic and stylistic features of many handicrafts constituting western import; determine their analogies and range of distribution.

It is rather difficult at this time to determine which way Czech goods took to reach the Lower Danube. Apparently they traveled through Hungary and then, via the thoroughfare through Krakow and Przemyśl, where the routes to Bukovina and Transcarpathian Ukraine branched off. Archaeologists have discovered a «chain» of finds represented by Arab coins from Przemyśl across southern slopes of the Carpathians to Halych, Kolomyia and Khust in Transcarpathia.

Czech trade contacts with Eastern Europe were not confined solely to the Dnieper area, but also developed in another way, in particular in the lands of the Lower Danube under distinct political influence and economic power of Kyivan and Galician Rus.

Literary and numismatic data of the 10th–12th centuries may support archaeological material regarding Ruthenian-Czech exchange.

Novelty. Based on systematization of sources, the paper reconstructs an integral picture of cultural and economic contacts between Galician Rus and Czechia, mainly in the field of trade and artistic handicraft, with due consideration for many social factors. We analyze artifacts of western origin discovered on the lands of Western Rus as an important component of developing material culture in the region, as well as aesthetic demands of its population.

Practical Application of the Research. Conceptual issues of the paper can be used in teaching the Humanities, as teaching aids in training courses on the History of Ukrainian Culture and Regional Ethnography.

Key words: culture, trade, communication, craft, goods, archeology.

Надійшла до редакції 11.06.2020 р.

УДК 37:78.01(477)“169/171”(092) Дилецький М.

ХУДОЖНЯ ЗНАЧИМІСТЬ «ГРАМАТИКИ МУЗИКАЛЬНОЇ» МИКОЛИ ДИЛЕЦЬКОГО¹

Кіндратюк Богдан Дмитрович – доктор мистецтвознавства, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ
<http://orcid.org/0000-0002-8040-4034>
[Doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.315](http://doi.org/10.35619/ucpmk.v34i34.315)
bohkind@ukr.net